

Ο καθηγητής Herzfeld του Χάρβαρντ μιλά στην "Π" Σχέση μισού αιώνα με την Κρήτη

Της Κατερίνας Μυλωνά

Μισό αιώνα κρατάει η σχέση του κοινωνικού ανθρωπολόγου, Michael Herzfeld, με την Κρήτη, ένα νησί, το οποίο αγάπησε και, όπως δηλώνει στην «Π» διδάχθηκε πολλά από τους κατοίκους του.

Ο Καθηγητής της Ανθρωπολογίας και Πρόεδρος του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ βρέθηκε την Παρασκευή στο Ηράκλειο και πραγματοποίησε ομιλία με θέμα «Η Θεσμική Εδραίωση της Ευθυνοφοβίας: η Επιστημονική Αξιοκρατία και η Νεοφιλελεύθερη Απειλή». Η διάλεξη δόθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Επιστήμη Πολίτη» που συνδιοργανώνουν το Πανεπιστήμιο Κρήτης και η Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ο κορυφαίος ανθρωπολόγος παρατηρεί πως «οι Έλληνες έχουν την τάση να σκέφτονται πάρα πολύ τι λένε οι άλλοι», τονίζει ότι η κρίση δεν αφορά μονάχα τη χώρα μας και επισημαίνει πως «η Ελλάδα είναι μια χώρα που έδειξε χιλιάδες φορές ότι οι άνθρωποι είναι ικανοί να ξεπεράσουν τα προβλήματα».

Ο Μ. Herzfeld μιλά στην «Π» για το χωριό στον Άνω Μυλοπόταμο, όπου έζησε για 16 μήνες, την Ελλάδα του σήμερα, αλλά και τα Πανεπιστήμια, τα οποία θεωρεί πως «όλο και περισσότερο μετατρέπονται σε εργοστάσια παραγωγής δεδομένων».

Η συνέντευξή του στην «Π» έχει ως εξής:

Η σχέση σας με την Κρήτη κρατά εδώ και πολλά χρόνια. Πώς ξεκίνησε;

«Το 1967 είχα έρθει με δύο συμφοιτητές μου από το Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ, γυρίσαμε τα Λευκά Όρη και μαγνητοφώνουσαμε ριζικά τραγούδια, και αυτή ήταν η απαρχή του ενδιαφέροντός μου για αυτά τα πράγματα. Μετά, όταν έκανα τη διδακτορική μου διατριβή, το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς το έκανα στη Ρόδο, στη συνέχεια ήρθα στην Κρήτη και έτυχα σε ένα χωριό που μου φάνηκε ενδιαφέρον, ήταν και πολύ φιλόξενο και αποφάσισα να μείνω εκεί ένα διάστημα. Έπειτα, ανακάλυψα ότι ήταν από αυτά τα χωριά, όπου επικρατούσε ακόμα η ζωοκλοπή. Σαν ανθρωπολόγος ενδιαφερόμην, επειδή ακριβώς η ζωοκλοπή τότε αποσκοπούσε, κυρίως, στην δημιουργία πελατειακών και άλλων κοινωνικών σχέσεων μεταξύ χωριών και βοσκών και επειδή είδα ότι κυριαρχούσε ένα είδος κώδικα που τότε οι βοσκοί χρησιμοποιούσαν για να εκφράσουν την επιθυμία τους να συνάψουν σχέσεις, να κάνουν συμμαχίες και, βέβαια, να εκφράσουν την εκθρόνιση τους απέναντι σε ορισμένα άλλα πρόσωπα, που φάνηκε πολύ ενδιαφέρον από την άποψη της κοινωνικής δομής αυτών των χωριών. Έμεινα εκεί συνολικά 16 μήνες σε τρία διαστήματα και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη δημοσίευση ενός βιβλίου που γύριζε το 1985 με τίτλο «η ποιητική του ανδρισμού» που τώρα θα εκδοθεί από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια στην Αθήνα. Είχα αναφερθεί, επίσης, στις σχέσεις μεταξύ του επίσημου κράτους και την αντίληψη των κατοίκων να το παρελθόν. Από αυτό γεννήθηκε το ενδιαφέρον μου για το Ρέθυμνο και έγραψα δύο βιβλία για το Ρέθυμνο, το πρώτο ήταν κυρίως για τα προβλήματα που προέκυψαν από την ιστορική αναστήλωση της παλιάς πόλης, το δεύτερο για τους μαθητούμενους σε διάφορα επαγγέλματα. Έγραψα, επίσης, μια βιογραφία του Κρητικού συγγραφέα, Ανδρέα Νενεδάκη, κι αυτό το βιβλίο πρόκειται να δημοσιευτεί από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια».

Σε ποιο χωριό μείνατε;

«Δεν το ονομάζω, είναι θέμα ηθικής, χρησιμοποιούμε ψευδώνυμο. Βέβαια, ένας γνώστης της περιοχής πιθανόν να γνωρίζει το χωριό αλλά, όπως λέω στον πρόλογο του βιβλίου, καλώ τους αναγνώστες να συμμετάσχουν στην ηθική της επιτόπιας έρευνας γιατί δε θέλω η δουλειά μου να γίνει αφηρητά οποιαδήποτε δύσκολη κατάσταση που θα μπορούσε να δημιουργηθεί στο χωριό ή μεταξύ των χωριών της περιοχής. Βέβαια, όλη αυτή η περιοχή, ο Άνω Μυλοπόταμος, έχει τραβίξει πολύ ενδιαφέρον από τη δημοσιογραφία και τους κοινωνικούς επιστήμονες, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των γνωστών γεγονότων. Θα έλεγα, απλώς, ότι είναι κρίμα το κοινό να μην γνωρίζει καλύτερα τα άλλα χωριά. Βέβαια, δεν είναι ότι θέλω να δικαιολογήσω κανένα αλλά για να καταλάβουμε τι έγινε, πρέπει να καταλάβουμε δύο πράγματα, την κοινωνική δομή του χωριού, που είναι πολύ διαφορετική απ' ό,τι στις μεγάλες πόλεις, και τις σχέσεις μεταξύ των επίσημων αρχών και των χωριανών, διότι αυτές οι σχέσεις δεν είναι πάντα τόσο αγαθές και πολλές φορές, μάλιστα, είναι πολύ τεταμένες. Αλλά, άλλες φορές, και ιδιαίτερα στο παρελθόν, ορισμένοι φορείς καταλάβαιναν τις αξίες των χωριανών, σέβονταν τις αξίες τους και τους πλησίαζαν με τελείως διαφορετικούς τρόπους κι εγώ νομίζω πως ένα μέρος των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε σήμερα προέκυψε ίσως από μια λανθασμένη αντίληψη για το πώς έπρεπε να αντιμετωπιστεί και το πρόβλημα αλλά και η κοινωνία».

Για την Ελλάδα αυτή την περίοδο ποια είναι η εικόνα που επικρατεί; Διαβάζουμε δημοσιεύματα που δε μας κοιταξάνε, ανεξάρτητα αν βασίζονται σε αληθή γεγονότα ή όχι.

«Οι Έλληνες, δυστυχώς, έχουν μια τάση να σκέφτονται πάρα πολύ το τι λένε οι άλλοι. Για παράδειγμα, οι Ιταλοί έχουν μια φοβερή αυτοπεποίθηση, η οποία τώρα φθερείται λόγω των

“Οι Έλληνες, δυστυχώς, έχουν μια τάση να σκέφτονται πολύ το τι λένε οι άλλοι. Εμένα δε με νοιάζει τι λέει ο γείτονας. Η Ελλάδα είναι θύμα της κρυπτοαποικιοκρατίας”

σημερινών πολιτικών καταστάσεων. Γιατί σας απασχολεί τόσο πολύ το τι λένε οι ξένοι; Εμένα δε με νοιάζει τι λέει ο γείτονας. Το καταλαβαίνω διότι η Ελλάδα είναι θύμα, κατά τη γνώμη μου, μιας πολιτικής σχέσης που εγώ ονομάζω «κρυπτοαποικιοκρατία», εννοώ ότι η ανεξαρτησία της Ελλάδας εξαρτιόταν πάντα από τη συγκατάθεση και την έγκριση των Μεγάλων Δυνάμεων και αυτή η κατάσταση επικρατεί ως ένα βαθμό ακόμα και σήμερα, ίσως αυτό να έχει δημιουργήσει το αίσθημα, όχι ακριβώς κατατρεγμού, αλλά ντροπής, καμιά φορά και ένα αίσθημα ίσως και υπερβολικής περηφάνιας ταυτόχρονα. Η Ελλάδα είναι μια χώρα όπως οι άλλες, έχει προβλήματα πολλά και επίσης πολλά πλεονεκτήματα, αλλιώς δε θα την επισκεπτόταν τόσο κόσμος, αν δεν ήταν ωραία χώρα με πολλά προσόντα. Καταλαβαίνω ότι μετά από σχεδόν δύο αιώνες εξάρτησης από ό,τι και τόσο συμπαθείς προστάτες, γιατί έτσι λέγονταν οι Μεγάλες Δυνάμεις, είναι δύσκολο οι Έλληνες να ξεσυντηθούν να σκέφτονται με αυτό τον τρόπο, να ανησυχούν για το τι σκέπτονται οι ξένοι. Εξάλλου, λόγω του τουρισμού, η Ελλάδα εξαρτάται και οικονομικά από μια σχετικά καλή εντύπωση. Αν οι ξένοι αρχίσουν να νομίζουν ότι η Ελλάδα έχει ορισμένα προβλήματα που θα μπορούσαν να προκαλέσουν και βία δε θα ερχόντουσαν, αλλά δε μιλάμε αυτή τη στιγμή τουλάχιστον για κάτι τέτοιο, νομίζω ότι τα κρούσματα βίας στην Ελλάδα είναι ελάχιστα, ιδιαίτερα σε σχέση με άλλες χώρες. Άρα, νομίζω ότι το φαινόμενο που επιστημάνατε, πολύ σωστά κατά τη γνώμη μου, είναι το προϊόν αυτής της ιστορικής σχέσης, της Ελλάδας και ιδιαίτερα των δυτικών χωρών».

Όμως, η εικόνα που επικρατεί προς τα έξω ποια είναι;
«Δεν μπορώ να κάνω γενικεύσεις. Και αφού είμαι ειδικευμένος στη μελέτη της ελληνικής κοινότητας είναι λίγο δύσκολο να αποστασιοποιηθώ. Νομίζω ότι υπάρχουν πάρα πολλές γνώμες, άλλες καλά πληροφορημένες, άλλες πολύ λιγότερο. Όσοι έρχονται στην Ελλάδα, τη γνωρίζουν και ιδιαίτερα όσοι ξέρουν τη γλώσσα, νομίζω ότι είναι ένα από τα γνωρίσματα που μας επιτρέπουν να μπορούμε στην καρδιά της υπόθεσης, οπωσδήποτε τρέφουν μια αγάπη που, όπως η αγάπη γενικά, επιτρέπει, επίσης, να βλέπει κανείς τα ελαττώματα και τα μειονεκτήματα, αλλά δε νομίζω ότι είναι εύκολο να περναει τι εικόνα επικρατεί στον κόσμο. Και η ίδια η ερώτηση φανερώνει αυτή τη νοστορία που έλεγα προηγουμένως. Γιατί σας ενδιαφέρει; Η Ελλάδα δεν πρέπει να νοιάζεται για το τι σκέφτονται οι ξένοι, η Ελλάδα είναι μια χώρα δυναμική, δημιουργική, έχει και τα προβλήματά της... και η χώρα δεν έχει; Είναι νομίζω καιρός να ξεχάσουν αυτές οι γνώσεις».

Κάνουμε το λάθος να πιστεύουμε ότι η κρίση αφορά μονάχα εμάς;

«Είναι φυσικό οι Έλληνες να στεναχωρούνται πολύ αυτή τη στιγμή γιατί η Ελλάδα αποτελεί στόχο επιθέσεων από ορισμένες οικονομικές δυνάμεις. Πιστεύω, ωστόσο, ότι υπάρχει μια γενικότερη οικονομική κρίση. Πιστεύω ότι ο καπιταλισμός φτάνει στα τελευταία του χωριά να το καταλάβει διότι εξαρτάται από την συνεχή παραγωγή νέων πηγών υλικού. Όταν, λοιπόν, αυτές οι πηγές ξηραίνονται, που να πάμε; Κάποια στιγμή ο κόσμος θα καταλάβει ότι έχουν εξαντληθεί όλα αυτά. Επειδή η Ελλάδα αποτελεί μέρος αυτού του συστήματος, όπως οι περισσότερες χώρες και ιδιαίτερα στην Ευρώπη, τη Β. Αμερική, αντιμετωπίζει ένα φοβερό πρόβλημα, επίσης, εξαιτίας προηγούμενων προβλημάτων μπορεί και κακή μεταχείριση από τις ελληνικές κυβερνήσεις αλλά και την εκμετάλλευση της Ελλάδας από άλλες χώρες. Όλα αυτά αποτελούν μέρη μιας μεγαλύτερης εικόνας. Στις ΗΠΑ, όπου ζω, βλέπουμε μια όλο και περισσότερο ανησυχιακή οικονομική εικόνα, η Ιταλία είναι μια χώρα που άλλοτε αναγνωρίζεται ότι το 7% του επίσημου επίσημου προϋπολογισμού αποτελείται από λεφτά της μαφίας, έχει όντως ένα σοβαρό πρόβλημα. Δε νομίζω ότι η Ελλάδα αποτελεί εξαίρεση, απλώς αυτή τη στιγμή η ένταση είναι φανερή και για φανερούς λόγους αλλά δε νομίζω ότι η Ελλάδα αποτελεί το μόνο αδύνατο σημείο σε αυτό το σύστημα, γενικά ο καπιταλισμός πλησιάζει ή το τέλος ή μια ριζική μεταρρύθμιση. Στην Αμερική βλέπουμε όλο και περισσότερους άστεγους στους δρόμους, ναρκωμανείς, μια όλο και αυξανόμενη διαφορά στο εισόδημα φτωχών και πλουσίων. Δε νομίζω ότι η Ελλάδα κρύβεται ιδιαίτερης προσοχής από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, απλώς είναι μια στιγμή που είναι δύσκολο και εύκολο να ξεπεραστεί. Έχετε μια κυβέρνηση που αποτελείται από ανθρώπους πολύ καλά πληροφορημένους και ικανούς και εύκολα καλή επιτυχία διότι με νοιάζει αυτό που γίνεται σε αυτή τη χώρα αλλά δε νομίζω ότι μπορούμε να πούμε ότι η Ελλάδα αποτελεί ιδιαίτερη εστία κρίσης αυτή τη στιγμή».

Στην ομιλία αναφέρατε σε ένα σύστημα αξιών που επηρεάζεται από την οικονομική πραγματικότητα.

«Η Ελλάδα είναι θύμα, κατά τη γνώμη μου, μιας πολιτικής σχέσης που εγώ ονομάζω «κρυπτοαποικιοκρατία», δηλώνει

«Όλο και περισσότερο στην εποχή μας δημιουργούνται συστήματα ταξινόμησης και ιδιαίτερα αξιολόγησης που κατά κάποιο τρόπο αντικαθιστούν την πραγματική υπευθυνότητα. Παραδείγματος χάριν, υπάρχουν συστήματα αξιολόγησης της ποιότητας των εργασιών των επιστημόνων που δε συνεπάγονται αναγκαστικά ότι οι κριτές κάνουν την αξιολόγηση, διαβάζουν τα έργα των συναδέλφων, αλλά απλώς μετρούν ορισμένα πράγματα. Όταν, λοιπόν, η αξιολόγηση γίνεται ένας καθαρά μαθηματικός υπολογισμός νομίζω ότι κάνουμε την έννοια της πραγματικής αξιοκρατίας. Η αξιοκρατία οπωσδήποτε χρειάζεται αξιολογήσεις και συζήτηση αλλά όταν η υπάλληλος, ο γραφειοκράτης και ο πολιτικός μπορεί να πει «εμείς αναλύσαμε αυτά τα δεδομένα, ξέρουμε ότι ο τάδε είναι καλός και ο δείνα χειρότερος, δεν έχουμε ανάγκη πια να συζητήσουμε τη δουλειά τους», κατά τη γνώμη μου φτάσαμε σε ένα πάρα πολύ επικίνδυνο σημείο, το οποίο αντανάκλα την επίδραση της υπερβολικά οικονομίστικης σκέψης σε χώρους της ανθρώπινης ζωής, όπου δεν πρόκειται για οικονομικά προβλήματα, δηλαδή, όλα κατά κάποιο τρόπο έχουν μπει στο ίδιο καλούπι».

Οι πανεπιστημιακοί τι θέση έχουν σε όλα αυτά;

«Ανησυχώ για το μέλλον των Πανεπιστημίων διότι βλέπω ότι όλο και περισσότερο μετατρέπονται σε εργοστάσια παραγωγής δεδομένων. Για μένα το Πανεπιστήμιο είναι ένας χώρος για την ελεύθερη σκέψη. Ο θεσμός της μονιμότητας εγγυάται στον καθηγητή ότι είναι σε θέση να εκφράσει γνώμες που ίσως έρχονται σε σύγκρουση πολιτικά με τις εξουσιοδοτημένες αρχές και νομίζω ότι ένα σύστημα αξιολόγησης χρησιμοποιείται για να πετύχει κανείς μία ιεραρχία ή τον αφανισμό άβολων επιστημών. Η κοινωνική ανθρωπολογία, η δική μου επιστήμη, θεωρείται από ορισμένους κύκλους πάρα πολύ άβολη διότι, εμείς καθόμαστε είτε σε χωριό, σε προάσιο ακόμα είτε μέσα στις μεγάλες πόλεις και παρατηρούμε την καθημερινότητα. Ξέρουμε ότι πολλές φορές οι γενικεύσεις των οικονομολόγων δεν αληθεύουν και πολλοί οικονομολόγοι, όχι όλοι, αλλά ορισμένοι λέει ότι δεν ενδιαφέρονται για τους ανθρώπους αλλά για την οικοδόμηση μοντέλων, αυτό για μένα είναι απαράδεκτο για μια επιστήμη που λέγεται κοινωνική. Αν θέλουμε να κάνουμε μαθηματικά παιχνίδια ως μνη τα λέμε “κοινωνική επιστήμη”. Στην προκειμένη περίπτωση, των Πανεπιστημίων, φοβάμαι ότι ορισμένες δυνάμεις που κινούνται μέσα από τα Πανεπιστήμια που τα περισσότερα είναι κρατικά, και την Ευρώπη κινούνται και σε άλλα επίπεδα διοίκησης. Υπάρχει ο κίνδυνος όλα αυτά τα συστήματα της ταξινόμησης να χρησιμοποιηθούν για να περιοριστούν οι ελευθερίες έκφρασης άλλα και σκέψεις και επιστημονικές ευρεσιτεχνίες».

Εδώ είναι το πρόβλημα, αν οι κυβερνήσεις ή όσοι διευθύνουν, όσοι ευθύνονται για τα Πανεπιστήμια θέλουν να τα μετατρέψουν σε εργοστάσια για την παραγωγή γεγονότων ή εργατών-φοιτητών και φοβάμαι ότι αυτός είναι ο σκοπός γιατί βλέπουμε, επίσης, ότι οι μισθοί των καθηγητών μειώνονται σε σχέση με το εισόδημα των επιχειρηματιών. Αυτό σημαίνει ότι όσοι έχουν πιο πολλά λεφτά επηρεάζουν το τι θα πει «αξία». Φοβάμαι ότι βλέπουμε σήμερα στην επιτάχυνση μιας διαδικασίας που οδηγεί αρκετά γρήγορα στο διαμελισμό του Πανεπιστημίου ως χώρου σκέψης και νομίζω ότι είναι ώρα για αντίσταση, όχι αναγκαστικά βία, αλλά πρέπει να ζηνήσουμε τον κόσμο. Εδώ, το ευρύ κοινό έχει μάθει να περιφρονεί τα Πανεπιστήμια, τους επιστήμονες. Γεγονός είναι ότι πολλές φορές οι επιστήμονες πέφτουν έξω και να περπατούν υπερβολικά, οπωσδήποτε υπάρχει και μια γλυκιά αίσθηση εκδίκησης εκ μέρους του κοινού όταν τα βλέπουν αυτά. Αλλά, αν η επιστήμη δε συνεχίζει να έχει αυτό το χώρο ελεύθερης δράσης, πολύ φοβάμαι ότι θα καταλήξουμε σε μια πνευματική δικτατορία, όπου μόνο οι αξίες των οικονομολόγων και επιχειρηματιών θα διέπουν την καθημερινή σκέψη. Η κοινή λογική, όπως λέγεται που

κάθε άλλο παρά κοινή είναι, θα μπει σε ένα κοινό καλούπι, όμως, το οποίο δε θα επιτρέψει την ευρεσιτεχνία. Σε ένα Πανεπιστήμιο, σε οποιαδήποτε επιστήμη, είναι πολύ σημαντική η ελευθερία να πειραματιστεί κανείς πνευματικά, να προσπαθήσει να μπει σε καινούργια μονοπάτια πειραματικά για να δει μήπως οδηγήσουν πουθενά. Πολλές φορές, αυτές οι προσπάθειες πάνε χαμένες αλλά μερικές φορές φέρνουν πολύ καλά αποτελέσματα. Επιστήμες σαν τη δική μου που βασίζονται στις μικρές λεπτομέρειες και μικρές κοινότητες περιφρονούνται γιατί δεν είναι αντιπροσωπευτικές. Ναι, αλλά εφόσον μας επιτρέπουν να εντοπίσουμε τις εξαιρέσεις, που καμιά φορά αποδεικνύουν πού ακριβώς πέφτουν έξω οι κυριαρχούσες θεωρίες, νομίζω ότι αν χάσουμε αυτές τις επιστήμες χάνουμε κάτι πολύ σημαντικό από τη ζωή μας. Άρα, παρόλο που το Πανεπιστήμιο ίσως αποτελεί ένα μειονοτικό ενδιαφέρον για το γενικό κοινό, η μόρφα του θα επηρεάσει πάρα πολύ το μέλλον όλων των ανθρώπων, για αυτό το λόγο νομίζω ότι έχουμε και καθήκον να αντισταθούμε σε αυτές τις τάσεις».

Σε αυτό το θέμα δημιουργείται το Πανεπιστήμιο των Ορέων, ένα θέσιο που σπριζέτε.

«Δεν είναι ακριβώς Πανεπιστήμιο, νομίζω ότι το όνομα είναι μεταφορικό. Είναι μια γενναία προσπάθεια, της οποίας οι ακριβείς κατευθύνσεις δεν έχουν ξεκαθαριστεί καλά ακόμα. Εγώ δέχτηκα να συμμετάσχω επειδή πιστεύω ότι και οι επιστήμονες πρέπει να μάθουν καλύτερα, να ακούσουν τη φωνή των λεγόμενων «κοινωνικών θνητών» και μάλιστα η μία επιστήμη, όπου γίνεται αυτό εδώ και πάρα πολύ καιρό είναι η δική μου, η κοινωνική ανθρωπολογία. Είμαι πολύ περήφανος διότι στο βιβλίο μου για το Μυλοπόταμο αναγνωρίζω τη θεωρητική, όχι μόνο περιγραφική, συμβολή των κατοίκων του χωριού επί ίσους όρους με τα θεωρητικά υπόβαθρα που αντίλησα από τη δουλειά των προηγουμένων ερευνητών και νομίζω ότι αυτή η προσπάθεια να δημιουργήσουμε ένα διάλογο μεταξύ των κατοίκων των ορεινών χωριών αφενός και των επιστημόνων αφετέρου θα μπορούσε να οδηγήσει όχι μόνο στον εμπλουτισμό της ζωής της υπαίθρου αλλά ελπίζω και στο διαφωτισμό των επιστημόνων και αυτό το δεύτερο στοιχείο είναι το πιο δύσκολο διότι οι επιστήμονες έχουν τη τάση να νομίζουν πως τα ξέρουν όλα. Ξεκινήσαμε με μια πολύ ταπεινή στάση απέναντί τους και νομίζω ότι όσο καταφέρουμε να διατηρούμε αυτή τη στάση, αυτή η προσπάθεια θα μπορούσε να φέρει καλά αποτελέσματα. Αλλά είμαστε στις αρχές και δεν ξέρουμε ακόμα τι θα γίνει, έχω και, όχι αμφιβολίες, ορισμένους διαταγμούς γιατί εγώ είμαι ένας πολύ προσηκτικός άνθρωπος και νομίζω ότι η κάθε προσπάθεια τέτοιου είδους είναι γεμάτη κινδύνους αλλά και δυνατότητες. Πάντως, αν μπορεί να δώσω με ένα χέρι και φέρει καλά αποτελέσματα θα είμαι καταχαρούμενος».

Κύριε καθηγητή, θέλετε να προσθέσετε κάτι;

«Απλώς ότι χαιρόμαι που ήρθα στην Κρήτη ακόμα μια φορά. Είναι κρίμα που ήρθα για τόσο λίγο καιρό. Έχω πάρα πολλούς φίλους εδώ, βλέπω με πολλή στοργή τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, αλλά η Ελλάδα είναι μια χώρα που έδειξε χιλιάδες φορές ότι οι άνθρωποι είναι ικανοί να ξεπεράσουν τα προβλήματα, μερικά από αυτά ανήκουν σε ένα παγκόσμιο σύστημα. Το μόνο που φοβάμαι είναι ότι για πολλούς ανθρώπους η παγκοσμιοποίηση θα μπορούσε να οδηγήσει επίσης σε ομοιοποίηση στη μορφή που θέλει η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Εδώ ακριβώς είναι ο κίνδυνος αλλά δεν τον αντιμετωπίζω μόνο οι Έλληνες. Εύχομαι μόνον μας να ξεπεράσουμε αυτό το πράγμα, έχω διδαχθεί πάρα πολλά από τους Έλληνες φίλους μου, όχι μόνο από τους μορφωμένους και από τους χωριανούς, τους Μυλοποταμίτες. Νομίζω πως όπως πάντα πρέπει να περιμένουμε να δούμε τι θα γίνει. Δεν είμαι προφήτης και όποιος επιστήμονας διεκδικεί να είναι προφήτης ξεπερνάει, κατά τη γνώμη μου, τα όρια του καθήκοντός του».

Με τον πρόεδρο του Πανεπιστημίου Κρήτης, Ι. Παλλήκορα

Ο κορυφαίος ανθρωπολόγος μίλησε στο Ηράκλειο για τη Θεσμική Εδραίωση της Ευθυνοφοβίας, την Επιστημονική Αξιοκρατία και τη Νεοφιλελεύθερη Απειλή

